

Edo Juraga
Marija Pandža
Murter

NARODNI NAZIVI BILJNIH VRSTA U ŽIRJU I KAPRIJAMA

UDK: 81'373.22:58(497.5 Žirje)
81'373.22:58(497.5 Kapri)

Pregledni članak
Survey article

U ovom radu obrađeni su narodni nazivi biljnih vrsta u Žirju i Kaprijama, jedinim naseljima na istoime-nim otocima šibenskog arhipelaga. Za otok Žirje u florističkim istraživanjima zabilježeno je 585 vrsta i podvrsta viših biljaka od kojih je 91 kultivirana i subspon-tana, a za Kaprije 503 vrste i podvrste, od kojih je 112 kultiviranih i subspon-tanih. Od tog broja u dijalektološkom fitonimijskom istraživanju provedenom u Žirju zabilje-žena su 123 narodna naziva, a u Kaprijama 116 narodnih naziva biljaka. Nazive biljaka zabilježenih na ovim oto-cima, a tako je na čitavom našem priobalnom području, po podrijetlu možemo svrstati u slavensku (*bòb, jàsen, lobòda, mlíč, mûrva, rakíta, skòruša, smòka, vîšnja, žito*) i romansku skupinu (*barakòkula, blítva, čičvârda, đirâñ, fafarínka, garòful, levânda, mîta, žižula*).

Ključne riječi: *Žirje, Kaprije, čakavsko narječje, fitonimija, bristrâñ, goromûš, tovarèča zdràča*

UVOD

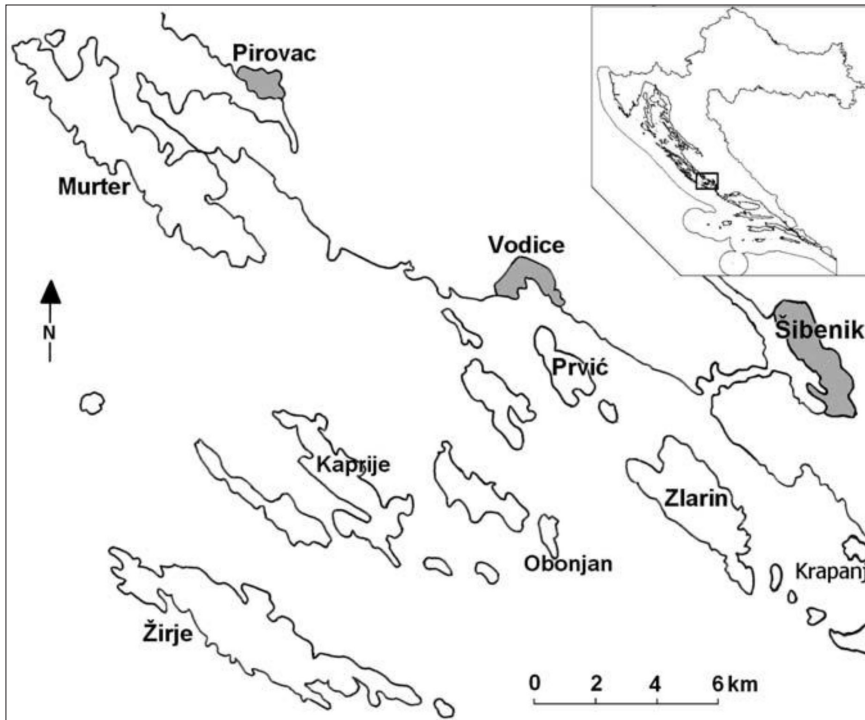
Žirje je najistureniji i najudaljeniji naseljeni otok šibenskog arhipelaga (sl. 1). Nalazi se na jugoistoku Šibensko-kninske županije. Površina mu je 15,08 km² (Duplančić Lederer i sur., 2004), a s okolnim otočićima i grebenima (kojih je ukupno 17) 15,78 km² (Friganović, 1994). Prema popisu iz 2011. na Žirju žive 103 stanovnika. Otok je najviše stanovnika imao 1921. godine (780), od kada broj stanovnika stalno pada. Žirje se u antici spominje kao *Surium*, a u srednjem vijeku

otok je zabilježen kao *insula Azuriorum* ili *Zuri*. Žirje je naseljeno od prapovijesti, o čemu svjedoči očuvan kružni liburnski bedem na najvišem žirjanskom vrhu Kapiću (131 m). Antički lokalitet je *villa rustica* u uvali Stupica. Zbog položaja otok je od davnina imao ulogu predstraže pa je bizantski car Justinijan u 6. stoljeću podignuo utvrde Gradinu i Gusternu. Hrvatski kralj Petar Krešimir IV. darovao je otok 1059. godine benediktincima. Nakon toga su ga bribirski knezovi zajedno s Murterom ustupili Zadranima, a oni ga 1323. godine opet vraćaju pod okrilje Šibenika. Za vrijeme mletačke vladavine posjedi na otoku pripadali su šibenskim plemićkim obiteljima. U mjestu je župna crkva svete Marije, sagrađena 1480. godine, a potkraj 19. stoljeća obnovljena i proširena. U uvali Muna nalazi se Gospina crkvice, napuštena u 18. st., koju je prema predaji dao podići šibenski humanist Juraj Šižgorić. Na otoku se nalazila i crkva sv. Ivana (posvećena 1616.), kapela Sv. Križa u Mikavici te samostan sv. Marije (porušen u prvoj polovici 14. st.).

Prirodna vegetacija otoka Žirja bila je šuma hrasta crnike (eumediteranska sveza *Quercion ilicis*) koja je davno uništena pa danas postoje degradacijski stadiji crnike i pripadajućih vrsta, dok se na zaštićenim položajima i mikroklimatski javlja stenomediteranska sveza *Oleo ceratonion*. Unutar te sveze je vegetacija somine i tršlje (as. *Pistacio lentisci-Juniperetum phoeniceae*). Na jako degradiranim i sjeveru eksponiranim padinama brda razvijena je travnjačka vegetacija kovilja i kadulje (as. *Stipo-Salvietum officinalis*), a u maslinicima koji se kose je vegetacija suhih mediteranskih travnjaka razreda *Thero-Brachypodietea*. Po vrtovima i vinogradima u polju razvijena je korovna vegetacija (as. *Tribulo-Amaranthenetum*), (Pandža i sur., 2005), a uz ceste i putove po naseljima ruderalna vegetacija. U halofitskoj zoni na Žirju i njegovim otočićima po položenim stijenama izloženim jakom jugu i udaru valova razvijena je vegetacija petrovca i rešetkaste mrižice (as. *Plantagini-Limonietum cancellati*), a u podmorju vegetacija posidonije (as. *Posidonietum oceanicae*).

Stanovnici obrađuju vinograde i maslinike, a od poljoprivrednih kultura u uzgoju dominiraju: bob (*Vicia faba* L.), grašak (*Pisum sativum* L.), krumpir (*Solanum tuberosum* L.) i blitva (*Beta vulgaris* L. ssp. *vulgaris*).

Kaprije su površinom (7,12 km², Duplančić Lederer i sur., 2004) dvostruko manji otok od Žirja (sl. 1). Smješten je na središnjem dijelu šibenskog otočja, oko 15 kilometara jugozapadno od Šibenika. Jedino naselje na otoku također se naziva Kaprije, a okružuju ga brežuljci od kojih je najviši Velika glavica (129 m). Od susjednih otoka dijele ga morski prolazi i kanali, kao i akvatorij Murterskoga mora.

Slika 1. Položaj otoka Žirja i Kaprija unutar šibenskog arhipelaga

Sjeveroistočnije od Kaprija nalaze se Prvić, Tijat i Zmajan, od kojih ga dijeli Kaprijski kanal, a jugozapadno je smješten otok Žirje, od kojega ga dijeli Žirjanski kanal. Na njemu su 2001. g. živjela 143 stanovnika (Feldbauer, 2004), a popis iz 2011. navodi 189 stanovnika. Prema Skokovu mišljenju¹ ime otoka Kaprija najvjerojatnije potječe od lat. *capra* 'koza', što upućuje na to da su povremeni stanovnici, možda pustinjaci, najvjerojatnije imali manja stada koza, koje su im osiguravale opstanak.

Otok je u 14. stoljeću bio u posjedu obitelji Ljubić, a od 1500. godine pripadao je šibenskoj plemićkoj obitelji Divnić (Difnico). Prvu studiju o ovim otocima napisao je svećenik Petar Kaer, koji je iscrpno pisao o obiteljima Jelovčić i Radovčić, koje su se na Kaprije doselile početkom 16. stoljeća. U mjestu se nalazi crkva sv. Petra sagrađena na prijelazu 16. i 17. stoljeća, proširena 1801. godine.

¹ Skok 1950.

Otok prekriva makija crnike (sveza *Quercion ilicis*) s pripadajućim vrstama, preko koje se u zadnjih dvadesetak godina spontano širi alepski bor. Na autohtone vrste pojedinačnih istaknutih stabala koji dominiraju u krajoliku, ukazuju i pojedini toponimi na Kaprijama kao što su Smrekova od *smrika* (*Juniperus oxycedrus*), Mrtovac od *mirta* (*Myrtus communis*), Smokvica od *smokva* (*Ficus carica*) te na susjednim otocima Rasovac, od *rast*, tj. hrast crnika (*Quercus ilex*), na Kaknu; Borovnjak Veli i Mali od *bor* i dr.

U ovom radu cilj nam je bio utvrditi koliko biljnih vrsta ima žirjansko i kaprijansko nazivlje te koliko je naziva istih ili u korijenu sličnih s nazivljem pojedinih mjesta na šibenskom području.

RASPRAVA

Vrste koje stanovnici Kaprija navode, a nisu u popisu flore (Franjić i Pandža, 1996; Milović i Pandža, 2010) su: *trstika*, *kapar*, *čičvarda*, *artičoka*, *garoful*, *žito*, *murtela*, *rodakva*, *svitak*, *šenica*, *zdrača* (11 svojta). Temeljita istraživanja flore Kaprija provedena su u zadnjih dvadesetak godina pa vrste kao što su pšenica, ječam i sirak nisu zabilježene jer su nestale iz uzgoja, dok čičvardu, *artičoku*, *garoful*, *murtelu* i *rodakvu* nisu uzgajali ili su ih istraživači na terenu previdjeli.

Za Žirje se navode vrste koje nisu zabilježene u njegovoj flori (Pandža i Stančić, 1999; Pandža, 2003; Milović, 2004; Pandža i sur., 2005, Milović i Pandža, 2010): *jari grah*, *sirak*, *rogač*, *šenica*, *špinjača*, *garoful* i *trišnja*. *Jari grah*, *sirak*, *šenica* nisu zabilježene u flori jer je problem isti kao i u flori Kaprija, a i nekih drugih dalmatinskih otoka (Ugljana, Pašmana, Vira, Ista, Škarde, manusc.) Za Žirje jezikoslovci Božidar Finka i Antun Šojat (2004) navode neke od tih vrsta. Očito su depopulacija otoka i starenje stanovništva doveli do prestanka uzgoja tih kultura. Danas ni na jednom od šest naseljenih otoka šibenskog arhipelaga nema uzgoja ječma, sirka i pšenice, dok se kukuruz može pronaći po vrtovima s malim brojem jedinki, npr. na otoku Murteru.

Jari grah (*Lathyrus sativus* L.) je vrsta koja se nekad uzgajala. Forenbacher (1911) je navodi za Lastovo, »uzgaja se po poljima«, Pevalek (1930) za Sali na Dugom otoku, Domac (1963) za Molat, Bedalov (1976) za Veli Drvenik, Trinajstić (1993) za Hvar, a Milović (2002) za okolicu Šibenika (Grebaštica, Konjevrate, Danilo Gornja i Boraja). U zadnjih desetak godina zabilježena je na malom broju lokaliteta: na Vrgadi je zabilježena u antropogenoj vegetaciji (Piljac-Kosović i

Pandža, 2009). Prema Mitić i sur. (2008) ona je na Vrgadi efemerna biljka, dok se na otoku Murteru još uzgaja.

Uz problem nestanka kultiviranih vrsta s pojedinih otoka nestaju i stanovnici koji poznaju fitonime dotičnog otoka. Preostali stanovnici na Kaprijama i Žirju, uglavnom starije životne dobi, rijetko koriste imena biljaka pa su ih zaboravili ili ih ne izgovaraju izvorno. Često za različite i srodstveno daleke vrste imaju isto ime. Posebno je zanimljiv fitonim *sikavica*. *Sikavicu* kao fitonim Šulek (1879) navodi za vrste *Centaurea calcitrapa* L., *Echinops ritro* L., *Silybum marianum* (L.) Gaertn i *Succisa pratensis* Moench, a Schlosser i Vukotinović (1876) vrstu *Sambucus ebulus* L. pišu *sikavica*. Te vrste nisu zabilježene u florama Žirja i Kaprija osim vrste *Echinops ritro*.

U radu *Govor otoka Žirja*² autori navode fitonim *ljubitrag*. Šulek (1879) pod tim fitonimom ima dvije vrste *Tropaeolus majus* L. i *Legousia speculum-veneris* (L.) Chaix. Ove vrste nisu zabilježene u florama Žirja i Kaprija.

Finka i Šojat (1994) proučavajući govor stanovnika Žirja, navode i određeni broj fitonima od kojih je njih 80 determinirano (13 do roda, a 67 do vrste ili podvrste). Imena kao što su *mladulja*, *ometa*, *puzavac*, *rušopač* nije moguće pridružiti ni jednoj validnoj vrsti (usp., Visiani, 1826, 1842-1852; Šulek, 1879, Hirc, 1908; Domac, 1994). Opisujući fitonime Finka i Šojat (1994: 125), npr. za *rigu* pišu »vrsta jestive trave jakog mirisa«, a za *sikavicu* »vrsta bodljikave trave«. Veliki broj vrsta iz tog članka nisu trave, a to nisu ni *riga* ni *sikavica*.

Stanovnici Žirja i Kaprija imena su uglavnom davali onim vrstama koje su koristili u prehrani ljudi i životinja te onima koje su koristili za ogrjev.

O JEZIKU ŽIRJA I KAPRIJA

Božidar Finka i Antun Šojat istraživali su 1959. i 1961. godine govore otoka Žirja i Kaprija. O tome su 1961. godine napisali kratku studiju *Istraživanje govora otoka Žirja i Kaprija*.³ Iako je u uvodu navedeno da su u Žirju boravili 8 dana, a na Kaprijama 5 dana, pa bi prema tome u studiji bile obuhvaćene jezične osobine obaju mjesta, ipak se čini da se rezultati istraživanja odnose samo na Žirje. Naime,

² Finka, Šojat 1968.

³ Božidar Finka, Antun Šojat, «Istraživanje govora otoka Žirja i Kaprija», *Ljetopis JAZU*, knj. 68, Zagreb, 1961, 299-303.

u tekstu se na više mjesta izrijekom spominje žirjanski govor, ali ne i kaprijanski: Žirjanski je govor ikavski, žirjanski govor ne poznaje zvučnih afrikata⁴, žirjanski govor sačuvao je arhaičnu čakavsku akcentuaciju⁵; za žirjansku akcentuaciju karakteristična metatonija akcenta, prokliza nije tipična za žirjanski govor.⁶ Očigledno se, dakle, rezultati njihova istraživanja odnose samo na govor otoka Žirja. Bez obzira što manjka opis govora otoka Kaprija, možemo s velikom sigurnošću tvrditi da su ova dva govora gotovo identična, uz minorne razlike. Autori svoj rad zaključuju riječima: «Kao što se vidi iz opisanih osnovnih govornih osobina, žirjanski je govor čakavski, sa znatnim inovacijama pod utjecajem obližnjih štokavskih govora na šibenskom kopnu. Cjeloviti prikaz govora otoka Žirja objavit ćemo u posebnoj radnji.»⁷ I doista, autori 1968. godine objavljuju opširnu studiju o govoru otoka Žirja.⁸ Ovdje ćemo na osnovi navedene studije navesti neke osobine žirjanskog govora značajne za naš rad.

Po refleksu jata žirjanski je govor ikavski: *odrīšiti, čila, stīna, sikīra, prigorīti, likār, leīti, mišīna, mīh, divōjka, mihūr, sīme, kolīno, cidīlo, dvī, rītki, līpi, vīra, mīra, ĩdro, ĩdriti, gnjīzdo, tribati, grmīti, gōri, dōli, nīko, nīki, ništo*. Ikavski oblik imaju i riječi *bisīda, srīća, vičēra, vičērati*, gdje se *i* razvilo prema etimološkome *e*. Rijetki su ekavski refleksi jata kao što je to kod svršenog oblika glagola *sjesti*: *sēja san, sēla san, nemōj sēsti*. U nesvršenom liku toga glagola uvijek je ikavski refleks: *sidīti*. Iza palatala na mjestu staroga jata zabilježeno je *a* u riječima *prīja* i *njādra*.

Kao i u mnogim drugim, pretežno jugoistočnim čakavskim govorima, mjesto glasa *a* govori se *e* u primjerima: *krēsti, rēsti, rēbāc*. Prema vokalu *o* u književnom jeziku govori se *e* u primjerima *grēb, teplīnā*, dok se u imenici *grōblje* glas *o* ne zamjenjuje.

Osnovni je refleks staroga nazala *ę* glas *e*: *mēso zapēti, dēvet, dēsēt*. Iza palatala na mjestu staroga nazala *ę* dolazi glas *a* u riječima: *jazīk, jatīrva, žāti*.

Refleks staroga nazala *o* je *u*: *mūž, gūst, nōgu, pūt*. Glagoli druge (Maretićeve) vrste imaju prema staromu formantu *-no-* formant *-ni-*: *digniti (dignija), takniti (taknija), usahniti (usahinja)*. Nekadašnji poluglasi imaju refleks *a*: *danās, dān, otāc*. Refleks staroga slogotvornoga *l* uvijek je *u*: *būha, vūk, vūna*.

⁴ Finka, Šojat 1961., 300.

⁵ Finka, Šojat 1961., 301.

⁶ Finka, Šojat 1961., 302.

⁷ Finka, Šojat 1961., 303.

⁸ Božidar Finka, Antun Šojat, «Govor otoka Žirja», *Rasprave Instituta za jezik JAZU*, knj. I, Zagreb, 1968, 121-220

Čuva se fonološka i izgovorna razlika između *ć* i *č*. U konsonantskim skupinama krajnji se zatvorni suglasnici u pravilu gube: *mīlos*, *žālos*, *šēs*, *petnājs*. Konsonantske skupine se uprošćuju i u sredini i na početku riječi: *hrvāski*, *māška*, *grāski*, *smōka*, *blīta* = blitva; *šenica* = pšenica, *čēla* = pčela, *tīca* = ptica.

Čuvaju se arhaični čakavski konsonantski refleksi: *prēja* = pređa, *žēj* = žeđa, *žeđ*, *mlāji* = mlađi, *slāji* = slađi, *rājāti* = rađati, *glojāti* = glodati, *grōzje* = grožđe, *gōzje* = gožđe (železjo); *koščica*, *ščāp*, *lišće*, *ščirenica*. Staru skupinu *čr* nalazimo samo u primjerima: *čřv* i *čřiva*. Glas *lj* može se ostvariti kao *j*: *vōja*, *bōji*, *pōje*. Redovita je disimilacija *mnj* > *mlj*: *sūmlja*, *sūmljāti*, *pōmlja*, *pomljiv*, *dīmljak*. Skupina *mn* često se disimilira u *vn*, najčešće u brojeva: *sedavnājs*, *osavnājsti*. Skupine *kl* i *gl* ispred prednjojezičnih vokala obično prelaze u *klj*, *glj*: *prokljēti*, *kljēčāti*, *kljān*, *kljāšća*; *gljīsta*, *gljēdati*.

Od inovacija u žirjanskom konsonantizmu značajno je prelaženje krajnjeg *l* u muškom rodu glagolskog pridjeva radnog u *-ja*: *vīdija*, *nosija*, *ūzeja*, *čūja*. Ta se promjena katkad vrši i u nekim jednosložnim imenicama i pridjevima muškog roda: *mūja*, *dōja*; *cīja*, *bīja* (pored *mūl*, *dōl*; *cīl*, *bīl*).

Žirjanski govor sačuvao je arhaičnu čakavsku akcentuaciju od tri akcenta, i to: *˘*, *ˆ*, *˜*. Primjeri s akcentom *˘*: *kūća*, *jagūc*, *nedīlja*, *letīti*, *komorīca*, *kopāti*, *mřta*, *pītāti*, *nēbo*,

Primjeri s akcentom *ˆ*: *grād*, *fafarīnka*, *sūd* (posuda), *glāvu* (akuz. sg.), *mēso*, *štīvo*, *lantīna*, *lusmarīn*, *vijōla*.

Primjeri s akcentom *˜*: *šūša*, *lišće*, *krālj*, *dirān*, *sūd* (iudicium), *mlādi*, *devēti*, *vodę* (gen. sg.), *vodūn* (instr. sg.), *zovęš*, *smrič*, *vrtūlj*.

Navedeni se akcenti čuvaju na svojim starim mjestima, osim akcenta *˘* na krajnjem otvorenom slogu. S krajnjeg otvorenog sloga akcent *˘* se prenosi na prethodni dugi slog u obliku akcenta *˜* (čakavskog akuta), a na prethodni kratki slog u obliku akcenta *ˆ* (kratkog akuta): *glāva*, *trāva*, *Māte*, *težāka* (gen. sg.), *pīši* (2. l. imperativa); *sēlo*, *vōda*, *bōba*.

DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA BILJNOG NAZIVLJA

Jezikoslovci Božidar Finka i Antun Šojat su u sklopu studije *Govor otoka Žirja*⁹ objavili i rječnik žirjanskoga govora. U obimnoj leksikografskoj građi mjesto su naš-

⁹ Finka, Šojat 1961.

li i narodni nazivi biljaka. Bilježe se sljedeći nazivi: *bàbina šùmica*, *belandĉer*, *bòb*, *bristrān*, *bròska*, *blīta*, *brnīstra*, *ĉāvljak*, *dibljāka*, *đitelina*, *đirān*, *fafarīnka*, *fažōl*, *goromūš* i *mogorūš*, *jagūc*, *jāsen*, *kamamīla*, *kapūla*, *karupĉlj*, *komòrica*, *koromāč*, *kùkumar*, *kumpīr*, *kupīna*, *kùruza*, *lemūn*, *līpa*, *lobòda*, *lusmarīn*, *ljùbidrag*, *ljuljīca*, *ljūti smrič*, *magrīž*, *māk*, *marasčīna*, *mašlāčĉāk*, *māž*, *mīndula*, *mladūlja*, *mlīč*, *mřta*, *mohūnja*, *mūhār*, *murtĉla*, *narānža*, *omĉta*, *ōstak*, *pamedūr* i *pomedōr*, *petrosīnul*, *pūzāvac*, *rakīta*, *rīga*, *rodāka*, *rogāč*, *rūšpač*, *rūta*, *sĉlin*, *sīkavica*, *slāk*, *slakā mřta*, *slavūlja*, *slīva*, *slīz*, *smīlj*, *smòka*, *smrdĉlj* i *smrdĉlj*, *smrič*, *svītak*, *šĉirenica*, *šipāk*, *špinjāk*, *štròkavica*, *tīkva*, *tròskot*, *trtīska*, *vijōla*, *vōjka*, *žetĉnica*, *žutĉnica*. Ukupno je, dakle, 77 naziva biljaka, s time da su za nekoliko biljnih vrsta navedena dva naziva (*buhār/buharīca*, *goromūš/mogorūš*, *magrīž/smīlj*, *pamedūr/pomedōr*, *smrdĉlj/smrdĉlj*). Uspoređujući ove nazive s današnjim stanjem na otoku Žirju, utvrdili smo da su sljedeći nazivi potpuno isti: *bàbina šùmica*, *bòb*, *bristrān*, *brnīstra*, *bròska*, *buharīca* (pored *buhār* kod Finka/Šojat), *ĉāvljak*, *đitelina*, *đirān*, *fafarīnka*, *fažōl*, *garōful*, *goromūš* (pored *mogorūš* kod Finka/Šojat), *Gòspina trāva*, *jagūc*, *jāsen*, *jāvor*, *kapūla*, *karupĉlj*, *komòrica*, *koromāč*, *kùkumar*, *kumpīr*, *kupīna*, *lemūn*, *levānda*, *lobòda*, *lusmarīn*, *ljūti smrič*, *ljutīca*, *māk*, *mašlāčĉak*, *māž*, *mīndula*, *mlīč*, *mūhār*, *murtĉla*, *mūrva*, *narānža*, *rīga*, *rakīta*, *rogāč*, *rūta*, *sīkavica*, *smòka*, *slāk*, *slīva*, *smīlj* (pored *magrīž* kod Finka/Šojat), *smrdĉlj*, (pored *smrdĉlj* kod Finka/Šojan) *slavūlja*, *smīlj*, *svītāk*, *šĉirenica*, *šipāk*, *tīkva*, *tròskot*, *vijōla*, *žutĉnica*. Ipak je u razmjerno kratkom vremenu, zbog sve življih veza sa susjedima na Kaprijama i sa Šibenikom što su omogućile češće brodske veze, došlo do promjena u nazivlju nekih biljnih vrsta, i to u smjeru gubljenja arhaičnijih naziva i prihvaćanja dominantnijih naziva s kopna. Navest ćemo primjere u kojima je do promjene starijih naziva došlo po ugledu na šibenske nazive (najprije navodimo nazive iz Finka/Šojat, a potom sadašnje žirjanske nazive koji su istovjetni šibenskim): *blīta* - *blītva*, *kamamīla* - *kamomīla* (u Šibeniku je doduše *kamòmila*), *kùruza* - *kukùruz*, *petrosīnul* - *petrusīmen* (u Šibeniku *petrùsimen*), *pamedūr*, pored *pomedōr* - *po-midōra* pored *pomedōra* (u Šibeniku *po-midora*), *sĉlin* - *sĉlen*, *špinjāt* - *špinjāča*.¹⁰ Uočljivo je da je u navedenim primjerima redom riječ o gospodarski važnim vrstama bilja koje su stanovnici Žirja prodavali na šibenskoj tržnici pa su, razumljivo, iz praktičnih razloga prihvatili šibenske nazive. Sada ćemo navesti primjere kod kojih je također došlo do promjena starijih naziva, ali ovaj put pod utjecajem susjednih Kaprija. Najprije ćemo navesti nazive koje su zabilježili Finka i Šojat, a

¹⁰ Zahvaljujemo kolegici prof. Jeleni Čaleti iz Šibenika koja nam je potvrdila šibenske nazive.

potom sadašnje žirjanske nazive koji su istovjetni onima kaprijanskim: *bròska* - *bròskva* (iako se na Žirju čuje još i *bròska*), *lusmarîn* - *lusmarîn* i *rusmarîn*, kao na Kaprijama, iako tamo imamo i *rùzmarin*, *mèta* - *mètvica* (na Žirju još i *mètica*), *čòstak* - *sinjâk*, *rodàka* - *ròdakva* (na Žirju još i *ròkvica*), *trîska* - *trstîka*. Promjene bilježimo i u nazivima *brnîstra* - *binîstra*, *čentrûn* - *četrûn*, *štròkavica* - *pàskvica*, makar ne znamo pod čijim utjecajem.

USPOREDBA ŽIRJANSKIH I KAPRIJANSKIH NAZIVA BILJAKA

Žirje i Kaprije imaju niz istih naziva biljaka, što je sasvim razumljivo s obzirom na njihovu geografsku blizinu. Potpuno su isti nazivi¹¹ poredani po abecednom redu (najprije se navode kaprijanski nazivi): *bàbina šùmica*, *bîži*, *blîtva*, *bòb*, *bòr*, *brnîstra* (pored oblika *binîstra* na Žirju), *bròskva* (pored oblika *bròska* na Žirju), *cvîće svètoga Antê*, *čempřès* (pored očito arhaičnijih oblika čumprès na Kaprijama i *cumprès* na Žirju), *čičvârda*, *črîvac*, *dîvlja rîga*, *dîtelina*, *dràča*, *đirâñ*, *fafarîнка*, *fažòl*, *garofùl/garòful*, *Gòspina trãva*, *jagùc*, *jàsen*, *jàvor*, *kamomîla*, *kapùla*, *komòrica*, *koprîva*, *kùkumar*, *kukùruz*, *kumpîr*, *lemûn*, *levânda/levânda*, *lobòda/lobòda*, *lopočîka*, *lùk*, *ljuţica*, *màk*, *mâž*, *mètvica* (pored oblika *mètica* na Žirju), *mlič*, *mîta*, *mùhar*, *murtèla* (pored oblika *vodiška murtèla* na Žirju), *mûrva*, *òsmukalj*, *petrusîmen*, *pomidòra* (pored oblika *pomodòra* na Žirju), *rakîta*, *rašèljka*, *rîga*, *rodàkva/ròdakva*, pored oblika *ròkvica* na Žirju), *rûta*, *rogâč*, *rusmarîn* (pored oblika *rùzmarin* na Kaprijama i *lusmarîn* na Žirju), *salâta*, *sèlen*, *sinjâk* (pored *sinjâk* na Kaprijama), *sîkavica* (pored oblika *tovarèča zdràča* na Žirju za vrstu *Carduus* (*r.*)), *skòruša*, *smîlj*, *smòka*, *smrdèlj*, *sparozîna*, *šenîca*, *šćenàc* (pored oblika *ježînac* na Kaprijama), *šipak*, *tetevîka*, *tîkva*, *trîšnja*, *tròskot*, *trstîka*, *vijòla*, *vîšnja*, *vrîsak*, *žîto*, *žîžula*, *žutènica/žùtenica*.

Pored navedenih 79 istih naziva, kod 31 biljake zabilježen je različit naziv, makar su u nekim slučajevima razlike neznatne (najprije idu kaprijanski nazivi): *barakòkula/marakòkula*, *bruštrân* i *bršljân/ bristrân*, *bufarîca/buhâr* i *buharîca*, *čentrûn/četrûn*, *čumprès/cumprès* (pored zajedničkog *čempřès*), *gluhâc* i *luškâc* / *glûhi smrič* i *glûha*, *jolânder/leânder*, *olânder*, *kadùlja/ slavùlja*, *kâpar/ kâpara*, *kromâc/ koromâc*, *mogorûš/goromûš*, *mèndula/mîndula*, *mètvica/mètica*, *narânda/ narâñža*, *nèven* i *dîvlji nèven/ mandalòt*, *mřtica/slakâ mřta*, *orâh/orîh*, *pràska/vòj-*

¹¹ Ovdje smo zanemarili akcenatske razlike.

ka, petrāk i petrāk/petròvac, pucalina/pucaljina, rùzmarin/lusmarin, smrīka/ljūti smrīč, sīkavica/ sīkavac (za vrstu Carthamus lanatus L.), sirāk/svītāk, slīz/pitòmi slīz, ščīnjerica/ štīrenica i ščīrenica, šljīva/slīva, škrèbut/ škrèbud i škřbut, trše / tršje, zlāk/slāk, žmīnac/zmīnac.

Za nazive pojedinih biljaka nemamo paralele u oba govora. Tako smo nazive *ščīr, artičòka, bušinac, čāvljak, jāri grāh, karupēl, konopljīka, lebrīnac, ljūlj, mašlāčak, pāskvica, pūstica, trnjīna* zabilježili samo u žirjanskom, a nazive *bròč, kraljīka, luškāč, nēven, planīka, trāva* i^{va} samo u kaprijskom govoru. Uz to smo samo na Žirju zabilježili vrste vinove loze *māla plavīna, vèlika plavīna i bābić*, a na Kaprijama sorte smokava *crnīce, gunjāče, lasātke, pīkve, zelēnkve*. Na Kaprijama su sorte breskve (*prāske*) *vōjka* i *cipanīca*, dok je na Žirju *vōjka* općenit naziv za breskvu, a sorte su *vōjka glòđarica* i *cipanīca*.

U govoru Kaprija kod 8 biljnih vrsta koegzistiraju dva narodna naziva: *petrāk i petrāk, čumprēs i čemprēs, nēven i dīvlji nēven, bruštrān i bršljān, luškāč i gluhāč, rusmarīn i rùzmarin, sinjāk i sinjāk te ježīnac i ščenāc.*

U govoru Žirja je 14 takvih slučajeva: *bròska i bròskva, mètica i mètivica, sīkavica i tovarēča zdrāča, škrèbud i škřbut, cumprēs i čemprēs, glūhi smrīč i glūha, leānder i olānder, murtēla i vodiška murtēla, štīrenica i ščīrenica, lusmarīn i rusmarīn, pomedōra i pomidōra, brnīstra i binīstra, buhār i buharīca te ježīnac i ščenāc.*

ETIMOLOGIJA BILJNOG NAZIVLJA

Poznato je da su nazivi biljaka zbog svoje vezanosti uz tlo (poput toponima i talasozoonima) najžilaviji i najkonzervativniji čuvari starijih leksičkih stanja.¹² Nazive biljaka zabilježenih na otocima Žirju i Kapriju, a tako je na čitavom našem priobalnom području, po porijeklu možemo svrstati u dvije velike skupine: slavensku i romansku. Nesumnjivo da su Hrvati sa sobom iz pradomovine donijeli niz danas općeprihvaćenih naziva biljaka koje nalazimo u gotovo svim slavenskim jezicima. S druge strane, veliki je broj naziva romanskog podrijetla koje su Hrvati dolaskom iz prapostojbine na jadransku obalu zatekli i preuzeli od romaniziranih starosjedilaca. Grčki (bizantski) fitonimi, kao što se danas obično prihvaća za grčki element u govorima jadranskoga područja, primljeni su dalmatskim posredstvom. Velik broj naziva romanskog podrijetla vuče korijen iz predindoeuropskoga, mediteranskog supstrata.

¹² Vajs 1994., 123.

Pored tih starijih, ima i veći broj romanskih posuđenica novijeg datuma među kojima je značajan udio venecijanizama, odnosno talijanizama.¹³ Ove je romanizme domaće stanovništvo preuzelo za vrijeme vladavine Venecije nad Dalmacijom.

A. SLAVENSKI NAZIVI

Etimologiju biljnog nazivlja pretežito praslavenskog podrijetla donosi Alemko Gluhak u svom *Hrvatskom etimološkom rječniku*.¹⁴ Redoviti naziv za *ječam* u ovim krajevima je *žito* koje potječe od prasl. **žito*, starosl. *žito* (usp. bug., mak., slov., slovač., rus. *žito*, polj., ukr. *žyto*, bjelorus. *žyta*). Naziv za najrašireniju žitaricu pšenicu, koju na ovim otocima susrećemo u obliku *šenica*, također potječe od prasl. **p̃šenica* (usp. bug. *pšenica*, mak. *pčenica*, slov. *pšenica*, češ. *pšenica*, polj. *pszenica*, rus. *pšenica*, ukr. *pšenycja*). Naziv vrlo važne i raširene povrtne biljke *bōb* dolazi od prasl. **bobъ* (usp. bug., mak. *bob*, slov. *bob*, slovački *bob*, polj. *bob* ukr. *bib*, ruski, bjeloruski *bob*) kao i *lūk* od prasl. **lukъ* (usp. bug., mak., slov., češ., slovač., rus., ukr., bjelorus. *luk*, polj. *luk*). *Jāsen* vuče korijen od prasl. **asenъ/*asenъ* (usp. bug. *jasen* mak. *jasen*, slovač. *jasen*, slov., *jesen* češki *jasan*, rus., ukr., bjelorus. *jasen*), *jāvor* od prasl. **avorъ* (usp. bug. *javor* mak., *javor* slovač. *javor*, češ., slov., *javor*, polj. *jawor*, rus. *javor*, ukr. *javir*, bjelorus. *javar*), a *bōr* od prasl. **borъ* (usp. bug., mak., slov., slovački *bor* 'bor', polj. *bor* 'velika šuma', rus. *bor* 'velika borova ili jelova šuma na suhu povišenu mjestu'). *Rakīta* dolazi od prasl. **orkyta* (usp. bug., mak., slov. rus., bjelorus *rakita*, češ., slovač., ukr. *rokȳta*, polj. *rokita*), a *tr̃sīka* od prasl. **tr̃stika* (oblik *tr̃ska* vuče korijen od prasl. **tr̃stȳka*). Naziv *māk* dolazi od prasl. **makъ* (usp. bug., mak., slov., češ., slovač., polj. rus., ukr., bjelorus. *mak*), *mētvica*, odnosno *mētica*, umanjenica od *metva* (usp. starocrkvenosl. *mētvā*) potječe od **męty*, a to je od **męta* (st. sl. *Męta*, hrv. *meta*, češ. *mata*, polj. *mięta*, rus. *mjata*).

Mnogi nazivi voćaka također vuku podrijetlo iz praslavenskog. To je slučaj s najčešćom i najvažnijom voćkom ovog podneblja, smokvom, koju u ovim govornim nalazimo u obliku *smōka*. *Smōka* dolazi, dakle, od starijeg prasl. **smoky*, gen. **smokъve* (usp. bug., mak. rus. *smokva*, slov. *smokāv*, polj. *smokwa*), višnja od prasl. *višnja* (usp. bug. *višnja*, mak. *višna*, slov. *višnja*, češki *višne*, slovač. *viš-*

¹³ Vajs 1994., 127.

¹⁴ Gluhak 1993.

na, polj. *višnia*, rus. *višnja*, ukr. *vyšnja*, bjelorus. *višnja*, a **šipak** od prasl. šipъkъ 'šipak, nar, mogranj, divlja ruža' - izvedeno od *šipъ 'trn, bodlja, šiljak, vrh' (usp. slov., češ. šipek, ukr. šipok). **Skòruša** dolazi od prasl. *oskoruša/oskorušъ (usp. bug., slov. *oskoruša*, mak. *osk(o)ruša*, češ. *oskeruše*, ukr. *skoruxa*), **jàgoda** od prasl. *ãgoda: stsl. (staro(crkveno)slavenski *agoda*, *jagoda*, (usp. bug., mak., slov., poljski, ruski *jagoda*, ukr. *jahoda*, bjeloruski *jahada*), a **oràh**, odnosno **orìh**, od prasl. *orëx (usp. bug. *orex*, mak. *orev*, slov. *orəh*, slovač. *orech*, polj. *orzech*, rus. *orex*, ukr. *horix*, *orix*). Kompleksnije je podrijetlo naziva **mûrva** koje nalazimo i u drugim slavenskim jezicima: slov. *murva*, češki *moruše*, polj. *morwa*, ukr. *morva*. Čini se da ovaj naziv dolazi od kasnopraslavenskog *mury, gen. *murъve, što bi bila posuđenica iz nekog romanskog odraza latinske riječi *mōrus* 'dud, murva (drvo)'. Naziv za vočku **pràska** pak vuče korijen iz prasl. *persky (usp. bug. *praska*, mak. *praska*). Ova praslavenska riječ je posuđenica iz lat. *persica* (*poma persica* 'perzijsko voće')¹⁵. **Màslina** je također slavenskog podrijetla, ona je zapravo južnoslavenska kršćanska prevedenica latinske riječi *oliva*.¹⁶ U osnovi riječi *maslina* je sveslavenska riječ *maslo* kao izvedenica od glagola *mazati*.¹⁷

B. ROMANSKI NAZIVI

Kako smo već rekli, među najstarijim romanskim nazivima biljaka ima i onih koji vuku korijen iz grčkog jezika. Jedna od njih je poznati fitonim čempřès, koji ovdje susrećemo i u oblicima čumprës i **cumprës**, dalmato-romanski odraz latinske riječi *cypressus* (usp. tal. *cipresso* u XIV. st.) preuzete iz grč. *kyparissos*.¹⁸ Uz njih je znatan broj naziva podrijetlom iz latinskog jezika, a k nama su došli posredstvom dalmatskog. Takvi su nazivi **mřta**, odnosno **mřtica**, od lat. *myrtus*¹⁹, kao što je to i **bròskva**, odnosno **bròska**, koja je nedvojbeni nastavljač lat. *brassica* o čijem dalmatskom posredstvu svjedoči prijelaz *a > o*, dok kod **blitve**, koja dolazi od lat. *blitum*, dalmatsko posredstvo potvrđuje sačuvanost *bl-* i umetanje *-v-* u dočetu (kao u *murva*, *metva*).²⁰ **Kapùla** dolazi od lat. *cepa*, odnosno od deminutivnog obli-

¹⁵ Etimologija svih gore navedenih naziva biljaka preuzeti iz: Gluhak 1993.

¹⁶ Vajs 1994., 129.

¹⁷ Ladan 2006., 602.

¹⁸ Gluhak 1993., 175.

¹⁹ Vajs 1985., 235.

²⁰ Vajs 1982., 268-270.

ka te riječi *cepulla*, predstavlja klasičnu ilustraciju dalmatskog nastavljanja (*c* zadržava velarnu vrijednost ispred *e*, intervokalno – *p*- se ne sonorizira, te sačuvano *u*). Ova je riječ vjerojatno mediteranskog podrijetla (tal. *cipolla*, španj. *cebola*).²¹ I naziv *brnīstra* < lat. *genista* (tal. *ginestra*), ovdje i u obliku *binīstra*, nesumnjivo je došao preko dalmatoromanskog, ali je neobičan prijelaz lat. *g*>*b* u našem nazivu²². Isto je i s nazivom *čičvārda* od lat. *cicer*, deminutivni oblik *cicercula* > tal. *cicerchia*²³ te *fufarīnka* iz lat. *farfarum*. *Murtēla* također može biti dalmatski ostatak, a i posuđenica iz tal. *mortella* (< srlat. *murtella*)²⁴. Niz je razmjerno novijih romanizama koji su preuzeti iz mletačkog pa ih stoga ubrajamo u venecijanizme. Takvi su nazivi, *barakòkula*, odnosno *marakòkula*, iz ven. *baracocolo*²⁵, *bīži* posuđenica iz ven. *biso* < lat. *pisum*²⁶, *dirān* od ven. *giranio*²⁷, *fažòl* mletačka posuđenica ven. *fasolo* < lat. *phaseolus*²⁸, *garòful* od ven. *garofolo*²⁹, *kàpar*, odnosno *kàpara*, od ven. *caparo*³⁰, *levānda* od ven. *lavanda*³¹, *pomidòra*, odnosno *pomedòra*, od ven. *pomidoro*³², dok je *ruzmarīn*, ovdje i u oblicima *rusmarīn*/*rūsmarin* i *lusmarīn*, venecijanizam od lat. *rosmarinum*. Kao i svi višesložni nazivi i ovi su podložni disimilacijskim variranjima, pa imamo promjenu *r – r* > *l* i *d – r*: *lucmarin* (Sali), *luzmarin* (Božava) i dr.³³ *Sēlen* dolazi od ven. *seleno*³⁴, *salāta* od tal./ mlet. *salata* < lat. *insalata* ‘posoljena’³⁵, *vijòla* iz ven. *viola*³⁶, a žižula iz ven. *zizola*³⁷.

Na osnovi iznesenog možemo zaključiti da se, bez obzira je li riječ o nazivima slavenske provenijencije ili one romanske, u oba slučaja radi o biljnim vrstama većeg ekonomskog značenja. Uz ove, niz je hrvatskih naziva lokalnog karaktera koje inače nalazimo na užem području. To su najčešće biljke malog ili nikakvog ekonomskog ili kojega drugog značenja. Da bismo utvrdili podrijetlo i jednih i drugih

²¹ Nada Vajs 1982., 275.

²² Vajs 1982., 279.

²³ Vajs 1982., 276.

²⁴ Vajs 1985., 236.

²⁵ Boerio 1856., 62.

²⁶ Boerio 1856., 83.

²⁷ Boerio 1856., 307.

²⁸ Vajs 1994., 130.

²⁹ Boerio 1856., 300.

³⁰ Boerio 1856., 132.

³¹ Boerio 1856., 363.

³² Boerio 1856., 519.

³³ Vajs 1994., 129.

³⁴ Boerio 1856., 642.

³⁵ Gluhak 1993., 539.

³⁶ Boerio, 1856., 795.

³⁷ Boerio 1856., 813.

naziva u govorima Žirja i Kaprija, posegnuli smo za djelom Roberta Visianija *Ogled dalmatinskog bilja*³⁸, koje prvo donosi podatke o nazivlju bilja na širem šibenskom području. Uspoređujući Visianijeve nazive s fitonimima Kaprija i Žirja, utvrdili smo da je 70 naziva identično ili vrlo slično. Pored već navedenih naziva slavenskog i romanskog podrijetla kao što su *biž*, *blitva*, *bob*, *broskva*, *brnistra*, *brštan*, *čempriš/cipres*, *fafarinka*, *garoful*, *jasen*, *javor*, *kamomila*, *kapara* (u Kaprijama je *kapar*), *luk*, *mak*, *metvica*, *mrta*, *murva*, *orah* (u Žirju *orih*), *oskoruša*, *rogač*, *praskva*, *ruzmarin*, *selen*, *smokva*, *šipak*, *trišnja*, *trstika*, *višnja*, kod Visianija nalazimo niz naziva lokalnog karaktera koji su također ili slavenskoga ili romanskoga podrijetla ili neki još uvijek neriješene etimologije. To su *broč*, *drača*, *gluvi smrič*, *jaguc*, *komora*, *konopljika*, *kopriva*, *koromač* (u Kaprijama *kromač*), *krkavina*, *ljulj*, *ljutika*, *mrtina*, *omakalj*, *paskvica*, *petrovak*, *planika*, *pucalina* (u Žirju *pucaljina*), *raselka*, *riga*, *rodakva*, *ropočika*, *sikavica*, *skrobot*, *slavulja*, *sliva*, *sliz*, *smilj*, *smrdelj*, *smrik*, *sparog*, *ščir*, *tetivika*, *trnjina*, *troskot*, *tust*, *vrisak* i *žutinica*.

Nazočnost tolikog broja istovjetnih naziva kod Visianija i na ovim dvama otocima, navodi nas na zaključak da su Žirjani i Kaprijani preuzeli većinu tih naziva od žitelja kopnenog dijela šibenskog kraja. Isti je slučaj i s biljnim nazivljem u govorima Murtera i Jezera na otoku Murteru. Dodajmo ovome nekoliko naziva zabilježenih samo na Žirju i Kaprijama. To su *gluha* na Žirju za vrstu *Juniperus phoenicea* L., što je zapravo skraćeni naziv za oblik *gluháč* zabilježen na Kaprijama, odnosno za *gluhi smrič*, drugi naziv za istu biljku na samom Žirju. Zatim smo prored raširenijega naziva *ščenáč* za vrstu *Tribulus terrestris* L., na oba otoka zabilježili naziv *ježinac*, odnosno *jěžinac*. Izvor ovog naziva dolazi od bodljikava ploda navedene biljke i poveznice s morskim ježincem koji se inače u mjesnim govorima naziva *jež*. U nazivu za vrstu *Ocimum basilicum* L. *vodiška murtèla*, zanimljiv je pridjev *vodiška* koji se odnosi na Vodice, turistički gradić kod Šibenika. Uz naziv *sikavica* za vrstu *Carduus* (r.), na Žirju imamo i naziv *tovarčča zdràča*. Magarcima je, naime, ova bodljikava biljka bila prava poslastica.

MATERIJAL I METODE

Znanstveno nazivlje vrsta usklađeno je po Nikolić (2015), a hrvatska imena vrsta uzeta su po Domac (1994). Vrste koje ne bilježi Domac preuzete su iz Visiani (1842), Šulek (1879), Hirc (1908) i Horvatić (1954). U popisu koji slijedi biljne

³⁸ Visiani 1826.

vrste poredane su abecednim redom njihovog znanstvenog nazivlja. Za neke biljne vrste navedeno je samo ime roda jer unutar toga roda narod sve vrste naziva istim imenom (npr. sve vrste roda *Amaranthus* Žirjani nazivaju šćir, vrste roda *Cistus* nazivaju babina šumica, dok vrste roda *Euphorbia* nazivaju mlič).

Terenska istraživanja na Žirju provedena su tijekom 2009. g., a na Kapriju 2013. Na terenu su informatorke prepoznale vrstu i imenovale ju, a nakon toga autori su zabilježili izvorno ime s naglaskom i zapisali njezin znanstveni naziv.

Informatorke za fitonime Žirja su: Ante Jajac, rođ. 1931. g.
Zdravka Jerkov, rođ. 1927. g.
Krstina Jerkov, rođ. 1932. g.
Zorka Jurat, rođ. 1933. g.
Mladenka Turković, rođ. 1933. g.,
a za Kaprije: Jušta Jelovčić, 1934.
Nada Jelovčić, rođ. 1941. g.
Blaženka Radovčić, 1947.
Linda Radovčić, rođ. 1950. g.
Mirjana Radovčić, rođ. 1931.g.
Ankica Šarić, rođ. 1953.

U radu slijedi znanstveno ime vrste, odnosno roda, hrvatsko ime (po Domcu), kaprijansko i žirjansko ime te ime vrste koje su obradili Finka i Šojat (1994).

Tablica 1. Fitonimi otoka Kaprija i Žirja

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Allium ascalonicum</i> L.	ljutika (VI-SIANI, 1842)**	ljutica	ljutica	ljutica
<i>Allium cepa</i> L.	obični luk	kapùla	kapùla	kapùla
<i>Allium</i> (r.) – brojne samonikle vrste	r. luk	dívlji lük	dívlji lük	
<i>Amaranthus</i> (r.*)	r. šćir		šćir	
<i>Allium sativum</i>	bijeli luk	lük	lük	
<i>Apium graveolens</i> L.	celer	sèlen	sèlen	sèlin

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Arbutus unedo</i> L.	planika	planika (plod magünja)		
<i>Arum italicum</i> Mill.	talijanski kozlac	žmīnac	zmīnac	
<i>Arundo donax</i> L.	obični trst	trstika	trstika	trtiska
<i>Asparagus acutifolius</i> L.	oštrolišna šparoga	sparožina (proljetni izdanci se zovu spāroge, špāroge)	sparožina, a iz njih raste izdanak – spāroga	
<i>Balsamita major</i> Desf.	balzamski vratić		karupěl	karupěl
<i>Beta vulgaris</i> L. ssp. <i>vulgaris</i>	obična blitva	blitva	blitva	blita
<i>Brachypodium retusum</i> (Pers.) P. Beauv.	razgranjena kostrika	mogorūš	goromūš	goromūš, mogorūš
<i>Brassica oleracea</i> L.	vrtna vrzina	brōskva	brōska, brōskva	brōska
<i>Calamintha nepetoides</i> Jord.	gustocvjetna gorska metvica	mētvica	mētica, mētvica	mēta
<i>Calendula arvensis</i> L.	poljski neven	nēven, đivlji nēven	mandalōt	
<i>Calendula officinalis</i> L.	ljekoviti neven	nēven		
<i>Capparis orientalis</i> Veill.	trnoviti kapar	kāpar	kāpara	
<i>Carduus</i> (r.)	r. stričak	sīkavica	sīkavica, tovarēča zdrāča	sīkavica
<i>Carthamus lanatus</i> L.	vunenasti bodalj	sīkavica	sīkavac	

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Celtis australis</i> L.	južnjački koprivić	fafarîнка	fafarîнка	fafarîнка
<i>Ceratonia siliqua</i> L.	rogač	rogãč	rogãč	rogãč
<i>Chenopodium</i> (r.)	r. loboda	lobôda	lobòda	lobòda
<i>Cicer arietinum</i> L.	slanutak	čičvârda	čičvârda	
<i>Cichorium intybus</i> L.	divlja vodopija	žutènica	žùtenica	žutènica
<i>Cistus</i> (r.)	r. bušin	bâbina šùmica	bâbina šùmica	bâbina šùmica
<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Mansf	lubenica	čentrûn	četrûn	čentrûn
<i>Citrus limon</i> (L.) Burm.	limun	lemûn	lemûn	lemûn
<i>Citrus sinensis</i> (L.) Osbeck	naranča	narãnda	narãnža	narãnža
<i>Clematis flammula</i> L.	plamena pavitina	škrèbut	škrèbud, škřbut	
<i>Convolvulus</i> (r.)	r. slak	zlâk	slâk	slâk
<i>Colutea arborescens</i> L.	drvolika pucalina	pucalîna	pucaljîna	
<i>Crithmum maritimum</i> L.	obalni petrovac	petrâk i petrâk	petròvac	
<i>Cucurbita</i> (r.)	r. bundeva	tîkva	tîkva	tîkva
<i>Cucumis sativus</i> L.	krastavac	kükumar	kükumar	kükumar
<i>Cupressus sempervirens</i> L.	zimzeleni čempres	čumprès, čemprès	cumprès, čemprès	
<i>Cynara scolymus</i> L.	artičoka	artičòka		
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	prstasti troskot, zubača	tròskot	tròskot	tròskot

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Dianthus caryophyllus</i> L.	garogalčić (ŠULEK, 1879)**	garôful	garôful	garôful
<i>Diploaxis tenuifolia</i> (L.) DC.	uskolisni dvoredac	đivlja riĝa	đivlja riĝa	
<i>Dittrichia viscosa</i> (L.) Greuter.	ljepljivi oman		bušinac	
<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A. Rich.	primorska štrcalica		păskvica	štrôkavica
<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav. ssp. <i>sativa</i> (Mill.) Thell.	sjetvena riĝa	riĝa	riĝa	riĝa
<i>Euphorbia</i> (r.)	r. mlječika	mlič	mlič	mlič
<i>Ficus carica</i> L.	smokva	smôka (sorte: crniće, gunjăće, lasătke, pŕkve, zelênkve)	smôka	smôka
<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	komorač	kromăč	koromăč	koromăč koromăčica - jestivi dijelovi koromača
<i>Fraxinus ornus</i> L.	crni jasen	jăsen	jăsen	jăsen
<i>Hedera helix</i> L.	bršljan	bruštrăn, bršljăn	bristrăn	bristrăn
<i>Helichrysum italicum</i> (Roth) G. Don	sredozemno smilje	smilj	smilj	magriž, smilj
<i>Hordeum vulgare</i> L.	obični ječam	žito	žito	

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Hypericum perforatum</i> L. ssp. <i>veronense</i> (Schrank) H. Lindb.	rupičasta pljuskavica	Góspina trāva	Góspina trāva	
<i>Juglans regia</i> L.	pitomi orah	orāh	orih	
<i>Juniperus oxycedrus</i> L.	oštroigličasta borovica	smrīka, a plod je smrīška	ljūti smrīč	ljūti smrīč
<i>Juniperus phoenicea</i> L.	fenička borovica	luškāč, gluhāč	glūhi smrīč, glūha	smrīč smrīška – plod smreke
<i>Lactuca sativa</i> L.	zelena salata	salāta	salāta	
<i>Laurus nobilis</i> L.	lovor	jāvor	jāvor	
<i>Lathyrus sativus</i> L.	sjetvena kukavičica		jāri grāh	sikīrica
<i>Lavandula angustifolia</i> Mill.	lavanda	levānda	levānda	levānda
<i>Lilium candidum</i> L.	ljer (VISIANI, 1842)**	cvīće svētoga Antē	cvīće svētoga Antē	
<i>Lolium</i> sp.			ljūlj	ljuljica – vrsta ljulja
<i>Malva sylvestris</i> L.	šumski sljez	sliz	pitōmi sliz	sliz
<i>Matricaria chamomilla</i> L.	prava kamilica	kamomīla	kamomīla	kamamīla
<i>Matthiola incana</i> (L.) R. Br.	sivkasta ljubičina	vijōla	vijōla	vijōla
<i>Medicago</i> (r.)	r. vija, dunjica	đitelina	đitelina	đitelina
<i>Morus</i> (r.)	r. dud	mūrva	mūrva	mūrva
<i>Myrtus communis</i> L.	obična mrča, mirta	mīrtica	slakā mīrta	mīrta
<i>Nerium oleander</i> L.	oleandar	jolānder	leānder, olānder	

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Ocimum basilicum</i> L.	bosiljak (HIRC, 1908)**	murtèla	murtèla, vodiška murtèla	murtèla
<i>Olea europaea</i>	maslina	màslina	màslina	
<i>Papaver rhoeas</i> L.	mak turčinak	màk	màk	màk
<i>Paliurus spinachristi</i> Mill.	drača	zdràča	zdràča	
<i>Parietaria judaica</i> L.	razgranjena crkvina	ščinjerica	štirenica, ščirenica	ščirenica
<i>Pelargonium zonale</i> (L.) Aiton	pelargonija, žeravac (HORVATIĆ, 1954)**	đirān	đirān	đirān
<i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) A. W. Hill	peršin	petrusimen	petrusimen	petrosinul
<i>Phaseolus vulgaris</i> L.	obični grah	fažòl	fažòl	fažòl
<i>Phillyrea latifolia</i> L. (incl. <i>P. media</i> L.)	širokolisna komorika, zelenika	komòrica	komòrica	komòrica
<i>Pinus sylvestris</i>	bor	bòr	bòr	
<i>Pistacia lentiscus</i> L.	tršlja	mīrta	mīrta	
<i>Pistacia terebinthus</i> L.	smrdljika	smrdèlj	smrdèlj	smrdèl, smrdèlj
<i>Pisum sativum</i> L.	grašak	bīži	bīži	
<i>Plantago lanceolata</i> L.	suličasti trputac		pūstica	
<i>Portulaca oleracea</i> L.	portulak	tūšanj	tūšanj	
<i>Posidonia oceanica</i> (L.) Delile	oceanski porost	māž	māž	māž

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Prunus avium</i> L.	trešnja	trišnja	trišnja	
<i>Prunus cerasus</i> L.	višnja	višnja	višnja	
<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	mirobalana	barakökula	marakökula	
<i>Prunus domestica</i> L.	šljiva	šljiva	sliva	sliva
<i>Prunus dulcis</i> (Mill.) D. A. Webb.	badem	mëndula	mĩndula	mĩndula
<i>Prunus mahaleb</i> L.	rašeljka	rašëljka	rašëljka	
<i>Prunus persica</i> (L.) Batsch	breskva	praska (sorte: cipanica, vòjka)	vòjka (sorte: vòjka glòdarica, cipanica)	vòjka
<i>Prunus spinosa</i> L.	trnula, trnina		trñjina	
<i>Punica granatum</i> L.	zrnati šipak, mogranj	šipak	šipak	šipāk
<i>Quercus ilex</i> L.	crnika, česmina	rakita	rakita	rakita
<i>Raphanus sativus</i> L.	sjetvena rotkva	rodäkva	rödakva, rökvica	rodäka, listovi se zovu žmiće
<i>Reichardia picroides</i> (L.) Roth.	sredozemna bršaka	jagüć	jagüć	jagüć
<i>Rhamnus alaternus</i> L.	vazdazelena krkavina	krkaljika		
<i>Rosa canina</i> L.	pasja ruža			vrsta ploda - šipāk
<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	ružmarin	rusmarĩn, rüzmarin	lusmarĩn i rusmarĩn	lusmarĩn
<i>Rubia peregrina</i> L.	strani broć	bröć		
<i>Rubus heteromorphus</i> Ripart ex Genev.	dalmatinska kupina	dräča (plod se zove jägoda)	kupĩna	kupĩna

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Rumex</i> (r.)	kiselica		čãvljak	čãvljak
<i>Ruscus aculeatus</i> L.	bodljikava veprina		lebrinac	
<i>Ruta graveolens</i> L. (= <i>R. divaricata</i> Ten.)	smrdljiva rutvica	rûta	rûta	rûta
<i>Salsola soda</i> L.	sodna solnjača	ösmukalj	ösmukalj	
<i>Salvia officinalis</i> L.	mirisava (ljekovita) kadulja	kadülja	slavülja	slavülja
<i>Satureja montana</i> L. ssp. <i>variegata</i> (Host) P.W. Ball	primorski čubar	vrísak	vrísak	
<i>Scolymus hispanicus</i> L.	sikalina	sïkavica	sïkavac	
<i>Setaria</i> (r.)	r. muhar	mühar	mühar	mühar
<i>Smilax aspera</i> L.	crvena tetivika	tetevïka	tetevïka	
<i>Solanum lycopersicum</i> L.	rajčica	pomidôra	pomedôra, pomidôra	pamedür, pomedör
<i>Solanum tuberosum</i> L.	krumpir	kumpîr	kumpîr	kumpîr
<i>Sonchus</i> (r.)	r. ostak	sinjãk i sinjãk	sinjãk	östak
<i>Sorghum bicolor</i> (L.) Moench	sirak	sirãk	svitãk	svitãk – sirak za metle
<i>Sorbus domestica</i> L.	domaća oskoruša	sköruša	sköruša	
<i>Spartium junceum</i> L.	brnïstra, žuka	brnïstra	brnïstra. binïstra	brnïstra
<i>Spinacia oleracea</i> L.	špinat (HORVATÍĆ, 1954)**	špinjãča	špinjãča	špinjãt

Znanstveno nazivlje vrsta i rodova	Imena vrsta i rodova po Domcu	Kaprijsko nazivlje	Žirajsko nazivlje	Žirajsko nazivlje, prema Finka i Šojat
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	srednja mišjakinja, crijevac	črīvac	črīvac	
<i>Tanacetum cinerariifolium</i> (Trevir.) Sch. Bip.	buhač	bufarīca	buhār, buharīca	buhār, buharīca
<i>Taraxacum</i> (r.)	r. maslačak		mašlāčak	mašlāčak
<i>Teucrium montanum</i> L.	trava iva, brdski dubačac	trāva ìva		ìva
<i>Tilia</i> sp.				līpovina – lipovo drvo
<i>Tribulus terrestris</i> L.	zemaljski babin zub	ježīnac, šćenāc	jěžīnac, šćenāc	
<i>Triticum aestivum</i> L.	obična pšenica	šenīca	šenīca	
<i>Urtica urens</i> L.	mala kopriva	koprīva	koprīva	
<i>Viburnum tinus</i> L.	lemprika	lopočīka	lopočīka	
<i>Vicia faba</i> L.	bob	bōb	bōb	bōb
<i>Vitex agnus-castus</i> L.	konopljika		konopljīka	
<i>Vitis vinifera</i> L.	vinska loza	třše	třs, třsje; sorta grožđa: mǎla plavīna, vĕlika plavīna, bǎbić	sorte grožđa: belandčĕr, maraščīna, plǎvka
<i>Zea mays</i> L.	kukuruz	kukūruz	kukūruz	kūruza
<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	čičimak	žīžula	žīžula	

(r.*) – rod

** - imena vrsta koja nisu po DOMCU (1994); uz ime vrste je autor

LITERATURA

- Bedalov, M. (1976): »Flora otoka Velog Drvenika«, *Glasn. Prir. Muz. Srpske Zemlje*, Ser. B, Biol. Nauke, 31, Beograd, 97-109
- BOERIO, g. (1856): *Dizionario del dialetto veneziano*, seconda edizione, Giunti, Venezia
- Domac, R. (1963): »Flora otoka Molata«, *Acta Botanica Croatica*, 22, Zagreb, 83-98
- Domac, R. (1994): *Flora Hrvatske (priručnik za određivanje bilja)*, Školska knjiga, Zagreb
- Duplančić-Leder, T., Ujević, T., Čala, M. (2004): »Coastline lengths and areas of islands in the Croatian part of the Adriatic sea determined from the topographic maps at the scale of 1 : 25 000«, *Geoadria*, 9 (1), Split, 5-32.
- Feldbauer, B. (2004): *Leksikon naselja Hrvatske*, I.-II., Mozaik knjiga, Zagreb
- Finka, B., Šojat, A. (1961): »Istraživanje govora otoka Žirja i Kaprija«, *Rad JAZU* (68), Zagreb, 299-303.
- Finka, B., Šojat, A. (1968): »Govor otoka Žirja«, *Rasprave Instituta za jezik JAZU*, knj. I, Zagreb, 121-220
- Forenbacher, A. (1911): »Otok Lastovo«, Biljnogeografska studija, *Rad JAZU* (185), Zagreb, 47-122.
- Franjić, J., Pandža, M. (1996): »Flora otoka Kaprija«, Zbornik radova simpozija »Nacionalni park Kornati - Prirodna podloga, zaštita, društveno i gospodarsko valoriziranje«, Murter, 205-218
- Frganović, M. A. (1994): »Žirje – prilog poznavanju fiziogeografskih osobitosti«, *Žirajski libar* 1, Žirje – Šibenik, 62-72.
- Gluhak, A. (1993): *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb
- Hirc, D. (1908): »Revizija hrvatske flore (Revisio florae croaticae)«, *Rad JAZU* (173), Zagreb, 38-136.
- Horvatić, S. (1954): *Ilustrirani bilinar*, Školska knjiga, Zagreb
- Juraga, E., Pandža, M. (2009): »Jezersko nazivlje biljnih vrsta«, *Čakavska rič*, br. 1-2, Split, 87-103
- Ladan, T. (2006): *Etymologicon*, Masmmedia, Zagreb
- Milović, M. (2002): »The flora of Šibenik and its surroundings«, *Natura Croatica*, 11(2), Zagreb, 171-223
- Milović, M. (2004): »Naturalized species from the genus *Conyza* Less. (*Asteraceae*) in Croatia«, *Acta Botanica Croatica*, 63(2), Zagreb, 147-170

- Milović, M. & Pandža, M. (2010): »A contribution to the vascular flora of the Šibenik archipelago islands (Dalmatia, Croatia)«, *Natura Croatica*, 19(1), Zagreb, 179–203
- Mitić, B., Boršić, I., Dujmović, I., Bogdanović, S., Milović, M., Cigić, P., Rešetnik, I., Nikolić, T. (2008): »Alien flora of Croatia: proposals for standards in terminology, criteria and related database«, *Natura Croatica*, 17(2), Zagreb, 73–90.
- Nikolić, T., ed. (2015): Flora Croatica baza podataka / Flora Croatica Database, On-Line URL: <http://hirc.botanic.hr/fcd>, Botanički zavod, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu
- Pandža, M. (2003): »Flora of the island of Žirje and the small islands around it«, *Acta Botanica Croatica*, 62(2), Zagreb, 115-139
- Pandža, M. & Z. Stančić (1999): »New localities of the species *Datura inoxia* Miller and *Solanum elaeagnifolium* Cav. (*Solanaceae*) in Croatia«, *Natura Croatica*, 8(2), Zagreb, 117-124
- Pandža, M., Franjić, J., Škvorc, Ž. (2005): »Weed and ruderal vegetation (*Stellarietea mediae* R. Tx. et al. ex von Rochow 1951) in the central part of the East Adriatic coast«, *Periodicum biologorum*, 107(3), Zagreb, 361-372
- Pandža, M., Juraga, E. (1998): »Narodni nazivi biljnih vrsta u Murteru«, *Čakavska rič*, 1-2, Split, 57-65
- Pevalek, I. (1930): »Prirodoslovna istraživanja sjeverno-dalmatinskog otočja. Vaskularna flora otočja Dugi i Kornati«. *Prirod. istraž. Kral. Jugoslavije* 16, 119-158
- Piljac-Kosović L., Pandža, M. (2009): »Flora of the island of Vrgada and the surrounding islets«, *Natura Croatica*, 18(2), Zagreb, 309-333
- Schlosser J.C.K., Vukotinović Lj. (1876): *Bilinear. Flora excursoria. Uputa u sabiranju i označivanju bilinah u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji*, L. Hartman i družba, Zagreb
- Skok, P. (1971-1974): *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, JAZU, Zagreb
- Šulek, B. (1879): *Jugoslavenski imenik bilja*, JAZU, Zagreb
- Trinajstić, I. (1993): »Vaskularna flora otoka Hvara«, *Acta Botanica Croatica*, 52, Zagreb, 113-143
- Vajs, N. (1982): »Fitonimijske bilješke«, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 8-9, No 1 (1982), Zagreb, 265-280

- Vajs, N. (1985): »Fitonimijske bilješke II«, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 10-11, Zagreb, 231-243
- Vajs, N. (1994): »Iz jadranske fitonimije«, *Folia onomastica Croatica*, 3, Zagreb, 123-132
- Visiani, R. (1826): *Stirpium dalmaticarum specimen*, Prijevod J. Radić – *Ogled dalmatinskog bilja*, Čakavski sabor, Split, 1978.
- Visiani, R. (1842-1852): *Flora Dalmatica*, 1 – 3, Lipsiae
- www.enciklopedija.hr

FOLK NAMES FOR PLANT SPECIES IN ŽIRJE AND KAPRIJE

Summary

This work covers folk names for plant species specific to Žirje and Kaprije, the only settlements on the homonymous islands in the Šibenik archipelago. Floral research conducted on Žirje recorded 585 unique species and subspecies of taller plants, with 91 of them being cultivated and sub-spontaneous species, and 503 species and subspecies in Kaprije, with 112 cultivated and sub-spontaneous among those. Dialectological phytonomic research conducted in Žirje showed that 123 of these had folk names, whereas 116 had folk names according to research from Kaprije. As with the rest of our coastal area, the names that were discovered for these plant species can be separated into the Slavic (*bòb*, *jäsen*, *lobòda*, *mlič*, *mürva*, *rakìta*, *skòruša*, *smòka*, *vışnja*, *žìto*) and Romanic (*barakòkula*, *blìtva*, *čičvârda*, *đirâñ*, *fafarîнка*, *garòful*, *levânda*, *mîta*, *žžula*) groups.

Keywords: *Žirje, Kaprije, Chakavian dialect, phytonomy, bristrâñ, goromüş, tovarëča zdräča*

I NOMI POPOLARI DELLE SPECIE VEGETALI A ŽIRJE (ZURI) E KAPRIJE (CAPRI DI DALMAZIA)

Riassunto

Il presente saggio ha come oggetto i nomi popolari delle specie vegetali presenti a Žirje (Zuri) e Kaprije (Carpì di Dalmazia), gli unici paesi popolati sulle omonime isole dell'arcipelago di Šibenik (Sebenico). Nel corso di ricerche floristiche a Žirje sono state evidenziate 585 specie e sottospecie di piante superiori, di cui 91 coltivate e sub-spontanee, e a Kaprije 503 specie e sottospecie, di cui 112 coltivate e sub-spontanee. Sulla base di una ricerca dialettologica e fitonimica, a Žirje sono stati registrati 123 nomi popolari e a Kaprije 116 nomi popolari vegetali. I nomi delle piante classificate su queste isole (e lo stesso vale per l'intera area costiera) possono essere inseriti nel gruppo delle lingue slave (*bòb, jàsen, lobòda, mlíč, mûrva, rakìta, skòruša, smòka, višnja, žìto*) e nel gruppo delle lingue romanze (*barakòkula, blìtva, čičvârda, đirâñ, fafarîнка, garòful, levânda, mîta, žižula*).

Parole chiave: *Žirje (Zuri), Kaprije (Capri di Dalmazia), čakavsko narječje (dialetto ciakavo), fitonimija (fitonimia), bristrâñ, goromûš, tovarêča zdrâča*

Podaci o autorima:

mr. sc. Edo Juraga, prof. hrvatskoga jezika
OŠ Murterski škoji, Put škole 10, 22243 Murter
Tel. 022/435-260
Adresa stana: Fausta Vrančića 2, 22243 Murter
E-mail: edo.juraga1@si.t-com.hr

dr. sc. Marija Pandža, prof. biologije i kemije
OŠ Murterski škoji, Put škole 10, 22243 Murter
Tel. 022/435-260
Adresa stana: Murterskih iseljenika 5, 22243 Murter
E-mail: marija.pandza@si.t-com.hr